

**Презентація нової наукової праці історика-академіка Віктора Ідзя «Відновлення української козацької державності в середині XVII століття через призму європейського світобачення»
13 липня 2021 року в Інституті Східної Європи. ©**

13 липня 2021 року, відбулась презентація наукової праці доктора історичних наук, професора, академіка, директора Інституту Східної Європи Віктора Ідзя «Відновлення української козацької державності в середині XVII століття через призму європейського світобачення» з монографії «Запорізьке козацтво як національна еліта в Українській державі в XVII-XVIII століттях».

Презентацію ініціював та взяв активну завідувач відділу «Дослідження українського козацтва», заступник директора, доктор філософії, доцент, виконуючий обов'язки професора Інституті Східної Європи - Тарас Каляндрук та інші...

З працею вже можна познайомитися на сайті Інституту Східної Європи, у Львівській національній науковій бібліотеці імені Василя Стефаника, а сьогодні у мережі ФСБУК.

**Відновлення української козацької державності в середині XVII століття
через призму європейського світобачення. ©**

Найважливішою подією в Європі в 40-50-тих роках XVII століття була боротьба українського народу з сусідами, Польським королівством та Московським царством, за відновлення української державності. Власне в цей час у свідомості українського народу зароджується переконання, що він є такий же великий народ, як польський і має не менш славнішу історію витоків якої сягають в епоху стародавньої Русі-України IX-XIV століть[1,с.79-80].

Таке самоусвідомлення дозволило українському народу уже в XVII столітті поставити перед європейською політичною думкою питання про неюхідність визнання незалежності Української держави[4,с.74-76].

Вирішити це політичне завдання і намагався гетьман України Богдан Хмельницький, який за для цього розгорнув широкомаштабну дипломатичну діяльність не тільки з країнами, що межували з Україною, але й з такими далекими країнами, як Венеція, Франція, Італія та Московське царство. Про широкомаштабність політики Українських мсожновладців того часу ми дізнаємося із дипломатичних донесень венеціанських послів, дожу і сенату Венеції, а також із архіву Терло, який вів секретар Олів'єра Кромвеля в Англії[5,с.234-245].

В цей же час в контексті ведення широкомаштабних переговорів в Європі, гетьман України, Богдан Хмельницький, проводив також переговори з Московською державою. Як засвідчують джерела, дипломатичні відносини гетьмана Богдана Хмельницького з Московським царством розпочалися на зорі української державності.

Розуміючи необхідність її утвердження гетьман Богдан Хмельницький розпочав переговори з Москвою і попросив у царя військової допомоги. Однак московський уряд відмовив, посилаючись на "Вічний мир з Польщею".

Український історик XIX століття М.Костомаров вважав, що Б.Хмельницький не бажав іти в підданство до Московської держави, що переговори з Московською державою був мудрий дипломатичний хід гетьмана, для того щоб зштовхнути у війну і ослабити в останній двох ворогів, Польщу і Московію[6,с.354-355].

Скоро Богдан Хмельницький заключає Зборівську угоду і становище України змінюється. Українському гетьману більше не потрібне підданство Москви, яка внаслідок заключеного договору, сама побачила наростання могутності Української козацької держави, тому поспішила розпочати переговори про "приєднання України до Росії". Однак Богдан Хмельницький уже не бажав підданства, а тільки союзу з Москвою, для спільної боротьби проти поляків і власне тільки після заключення такого союзу, московський уряд почав діяти більш активно.

Усі такі союзні відношення з Московським царством, дали можливість гетьману України Богдану Хмельницькому остаточно утвердити державність в Україні. Утвердивши державність, зробивши Україну незалежною державою, гетьман Богдан Хмельницький повважав, що ситуативний військовий союз з Московським царством вичерпав свої функції і розірвав з Москвою взаємовідносини, заключивши союз з Швецією, з її королем Карлом X[7,с.96-105].

В цей же час, коли зароджувалась українська держава на хвилі українського національного руху, ми спостерігаємо в Європі низку національно-визвольних рухів в Португалії, Англії, Каталонії, Сицилії та південній Італії, де народні маси звальюють монархічні режими і зароджують народно-республіканський лад[2,с.23-29].

Внаслідок таких подій в Європі, включаючи україно-польські взаємовідносини, італійський історик Майо Ліно Бізачоне, книга якого "Історія громадських воєн нашого часу" вийшла в Болоньї в 1653 році, розповів всій Європі про становлення Української козацької держави. Дана праця розповідає про революцію в Англії і закінчується війною між Польщею і Україною. Зокрема війні між Польщею та Україною дана праця відводить більше ніж сотні сторінок, яку закінчує 1652 роком[11,с.522-628].

Одже на фоні великих воєн в Європі відбувається велика війна в Польщі, яка завершується відновленням незалежності України[11,с.522-628].

Цей процес був закономірним, оскільки в період відродження Української держави у XVII столітті змінювалася вся Європа, яка несла нові ідеї порядків на Схід і зокрема в Україну. За Ельби в Польщу та Україну прийшли переміни, які змінили статус народів, які входили до її складу, зокрема статус України. Передові економічні відносини в країнах Центральної та Західної Європи змінили економічні відносини в Польщі, за якими послідували

зміни політичні та правові, що заставило Польщу переймати економічну та політичну структуру таких тоді передових країн, як Нідерланди, Англія, Німецьких королівств та князівств. В цей же час в Західній Європі змінилась докорінно економічна система, яка змінила і політичну систему. При такій ситуації мимо волі багатонаціональної держави, Речі Посполитої, польського короля, сейму та шляхти, змінювалась і політична структура Польщі, що дозволило Україні, як її колишній складовій, внаслідок міцних внутрішніх відносин, відновити політичну незалежність від Польського королівства[9,с.137-138].

За таких умов українські маграти пропольської орієнтації: Вешнивецькі, Черкаські не були спроможні утримати польський вплив в Україні, хоча польська державна машина намагалася затримати в Україні польські державні порядки і приборкати запорізьке козацтво, одного із складових української державності. Польський сейм затвердив надані ще в 1590 році обширні землі України магнатам та шляхті, яка підтримана католицькою церквою несамовито експлуатувала український народ, посягнувши на його закони та стародавні права[8,с.98-99].

Однак утвердження польського варіанту державності в Україні не відбулось за умов впливу Франції, Англії, Німецьких князівств, які своїми демократичними змінами почали впливати на Польщу. Магнати і шляхта сприйняли децентралізацію Німеччини за зразок політичного і громадського життя для Польщі, що відразу позначилось на політичній структурі Польщі і в тому числі України, яка внаслідок децентралізації Європи, а згодом і Польщі, зуміла відродити в XVI столітті автономію, а в XVII столітті повну незалежність від Речі Посполитої.

З'ясуємо, які причини привели європейське, польське суспільство до децентралізації, яка дала незалежність Україні. Джерела засвідчують, що в цей час найбільші міста Польщі: Гданськ, Краків, Познань, Львів самостійно вели торгівлю з Англією, Голландією, Німецькими містами та Венецією і не потребували втручання в свою торгово-економічну і навіть політичну діяльність влади польського короля. В цей же час українські міста Львів, Київ та інші вели окрему як зовнішньо-політичну так і економічну діяльність з Московською державою, Туреччиною, Кримським ханством, Молдавією і теж не потребували втручання влади польського короля[9,с.200-202].

В цей час економічна могутність українських земель, які в цей час торгували, як з країнами Центральної Європи так і Східної Тарським ханством, Московією, дозволила Україні окрім економічних вимог висувати польській короні і політичні вимоги, а саме відновлення державності України. Російські джерела повідомляють, що в Україні ведеться велика підготовка до повстання. В цей час ми бачимо, що українська еліта задля визволення з під влади Польщі самостійно веде переговори з іноземними державами, зокрема Москвосим царством, Молдавським князівством та Туреччиною[3,с.64-65].

Подальші події в Україні згідно свідчень європейських джерел, розвивались так, що ні військова окупація України Польщею ні економічні санкції проти України не змогли зломити пориву українського суспільства до відновлення української державності[11,с.522-628].

Нависла загроза війни над Україною зі сторони Польщі, лиш укріпила в думках українських можновладців в 20-30 роках XVII століття про необхідність народно-визвольної боротьби українського народу проти Польщі. В цей час на нашу думку велику роль у підготовці до цієї боротьби відіграла еліта української нації, запорізьке козацтво [4,с.74-76].

Наступний період боротьби по відновленню української державності припадає на період 1648-1654 роки, коли на арену виходить такий знаменитий діяч, як гетьман Богдан Хмельницький, який очолив Україну і зумів утвердити відновлену українську державність в Європі. В щоденнику Станіслава Освенцими, який охоплює 1643-1651 роки, Богдан Хмельницький називається головною фігурою, яка очолила війну України проти Польщі[4,с.370-371].

Даремно польський король обіцяв послаблення тиску полонізації на Україну та повну автономію, рух до відновлення державної незалежності України набув таких масштабів, що його не можна було уже зупинити. В цей же час, утвердженню української державності сприяло велике повстання проти свавілля магнатів в Великій Польщі, Мазовії, Малій Польщі, Підляшші, Галицькій Русі[10,с.35-35].

Одже утвердження України, дозволило отримати перше дипломатичне визнання. Першою країною, яка визнала незалежність України було Московське царство, другою королівство Швеція. З першою був заключений військово-політичний союз, який ще при житті Богдана Хмельницького був розірваний, з другою був укладений союз, який проголошував довготривалий союз, який популяризував в Західній Європі незалежність України, де факто, як від Польщі, Туреччини так і від Московського царства. З метою закріплення української незалежності шведський король Карл X вторгся в Польщу, що поставило Польщу перед загрозою втрати незалежності[1,с.86-87].

Таким чином у висновок статті зауважимо, що значні політичні, економічні зрушення в Західній Європі, революції в Англії, Нідерландах, Німеччині сприяли зміні політичного та економічного улаштування Польщі. Цей рух в Західній Європі привів до внутрішніх та зовнішніх протиріч в Польському королівстві, що породило і національно-визвольну війну українського народу за своє національне та соціальне звільнення. Кінцевою метою руху в Західній Європі стало переулаштування Польщі, і відновлення української державності на чолі з гетьманом України Богданом Хмельницьким, роль у якій, як його еліта, велику, можна наголосити ключову роль, відіграло запорізьке козацтво[4,с.74-76].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Архангельский С.Н. Украинский вопрос и Польша в середине XVII века. Учёные записки Горьковского государственного университета. - Горький, 1957. - Вып. XLIII.
- Ідзьо Віктор. Русь-Україна в IX-XIV століттях. Наукове видання. - Львів, 2017р. - 860с.

- Ідзьо Віктор. Українська держава в ІХ-ХІV століттях. - Вид. 3. - Івано-Франківськ "Сімік", 2017р. - 800с.
 2.Архангельский С.И.Народно-освободительные движения в Юго-Западной Европе в период английской революции. Доклады и сообщения Института Истории Академии Наук СССР. - М., 1954. - Вып.3.
 3.Воссоединение Украины с Россией. Документы. - М.,1953. Т.І.
 4.Дневник Освенцима. Киевская старина. - К.,1882, февраль.
 4.Ідзьо В. Запорозьке козацтво, як національна еліта в Українській державі в середині ХVІІ століття. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1997. - №3.
 5.Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. - К., 1954.
 6.Костомаров Н. Полное собрание сочинений. - М.,1909. - Т.Х.
 7.Пичета В.В. Внешняя политика России при царе Алексее Михайловиче. - М.,1912. - Т.ІІ.
 8.Павлицев Н.И. Польская анархия. - Спб., 1887. - Т.І.
 9.Рутковский Я. Экономическая история Польши. - М.,1953.
 10.Baranowski B. Powstania chlopski nac ziemiach dawej Rzeczy-Pospolitej. - Warczawa,1952.
 11.Bisaccione. Historia delle guerre civili. - Bolonia,1653.

